

У деяких випадках спасовці можуть створювати неживих істот для виконання різних завдань – наприклад, щоб деморалізувати супротивника. Вони можуть складатися з води, вогню, вітру, неживих об'єктів, а можуть являти собою «мислеформи», створені силоміць уяви — скажемо, копії якихось тварин. Правда, ці монстри не можуть "жити" довго. Щоб зруйнувати таку "форму", варто вимовити особливе заклинання. І в наші дні спасовці часом демонструють свої вміння – наприклад, змушуючи навколишніх битися з тінню або лякатися нереальних погроз. Але таємниці свого древнього мистецтва вони готові відкривати лише обраним.

Література

1. Каляндрук Т. Таємниці бойових мистецтв України. — Львів: ЛА «Піраміда», 2007. — 304 с.
2. Кашенко А. Ф. Оповідання про славне Військо Запорозьке низове / Ред.-упорядн. М. А. Шудря; худож.-іл. В. І. Лопата. — Дніпропетровськ: Січ, 2001. — 494 с.
3. Луців Є. Хто такі козаки-характерники // Про характерників на сайті «Український національний портал»: aratta-ukraine.com.
4. Мицик Ю. Отаман Іван Сірко. — Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1999. — 42 с.
5. Савельєв Е. П. Древняя история козацтва. — Новочеркасск, 1915. Перевидання. — М.: Віче, 2002.

ЦІННОСТІ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Северин Н. В.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

Корені української культури сягають у глибоку давнину. Ще з дохристиянських часів слов'янська язичницька культура розглядалася як культура тіла, тому все, що існувало у світі слов'янина-язичника, мало тіло: сонце і земля, небо і вода, вітер і грім, добро і зло, людина і тварина. Сам світ – це теж тіло. Світове дерево – найвідоміший тілесний образ світу. Він відомий у культурах багатьох народів. У слов'ян світовим деревом був дуб – міцне і могутнє дерево. Найважливіші природні стихії отримали у слов'янській язичницькій культурі своє тіло – своє антропоморфне вираження: Перун – бог грому і блискавки, покровитель князів та дружин; Стрибог – бог вітрів, Даждьбог – бог сонячного світла та родючості, Хорс – бог сонячного диску, Смарагл – бог вогню, богиня Макошь (Мокошь) – покровителька дому і торгівлі, богиня долі та жіночої родючості. Ідоли цих богів до прийняття християнства у 988 року стояли на пагорбі у Києві.

Дослідники вважають, що інформація про українську / російську православну культуру не може вважатися повною без врахування того факту, що «наряду с официальной существовала так называемая бытовая её версия – некий особый тип народного христианства, в котором христианские представления сосуществовали с языческими» [1, с. 4]. Інформація про язичницькі уявлення давніх слов'ян, яка передувала християнству, допомагає сформувати цілісну систему вірувань, у якій язичницьке і християнське знаходилося не у протиріччі, а природно доповнювало одне одного.

У давніх слов'ян існувало безліч звичаїв, традицій, обрядів, яких вони неодмінно дотримувалися. Наприклад, у глибоку давнину чоловіки ходили у воєнні та інші далекі походи. А коли вони поверталися додому, навіть після довготривалого полювання, вони не мали права одразу заходити в будинок, а жили у лазні кілька днів. Вважалося, що із далеких походів людина може принести на собі погану енергію або навіть хворобу «или напасть насланную, или того хуже: и вовсе не быть тем человеком, а прикинувшимся им лихом. А баня всегда была домовиной очищения и ставилась в определённых местах, и в ней лихо не выживало, поскольку все стихии, сходясь там, чистили пространство и людей» [2, с. 254]. Тому члени сім'ї спостерігали за родичем, що повернувся: як він миється і чи миється

взагалі, чи змінюється він. І лише після цього дозволяли увійти в рідний дім. А дружина, залишившись із ним наодинці, омивала йому ноги, щоб змити згадки про походи – «странствия», щоб вони не заманили його своїм покликом і не відвернули від рідного дому. І щоб він краще міг відчувати родинне гніздо, його затишок і турботу.

Давнім слов'янам строго заборонялося приворожувати собі пару – юнака чи дівчину, це вважалося страшним гріхом. За це могли вигнати з роду і навіть вбити. Наші предки відчували на більш високому рівні, вміли керувати енергіями як своїми, так і оточуючого світу. Тому робити приворот, або керувати внутрішніми енергіями іншої людини заборонялося, оскільки вважалося порушенням її життєвої сили і цілісності. Як правило, приворожений скоро помирав, а в сім'ю і рід того, хто приворожив, приходили прокляття і руйнування. Приворот розцінювався як пристрасть, що прирівнювалася до хвороби, і вважалося, що в людину вселявся темний дух і висмоктував з неї життєву силу. «Страсть всегда разрушала всё вокруг: и самого человека, испытывавшего её, и того, на кого была направлена, и всех их близких. Поэтому тот, кто вдруг начинал испытывать непреодолимую болезненную тягу к кому-то или к чему-то, старался признаться в этом старейшине рода, пока сила его желания не начала разрушать всё вокруг. Человека лечили и избавляли от такой напасти определёнными обрядами» [2, с. 256].

Вивчення такого вагомого поняття культури, як *людина* пов'язане з урахуванням його історико-культурної ретроспективи. Людина з позицій язичницької культури – матеріальне тіло. Матеріальними вважались також голос людини, її погляд, доля, хвороби і смерть. Голос людини слугував засобом захисту, оскільки злі сили бояться гучного голосу, крику і співу. Після прийняття християнства важливу роль у житті слов'ян почав відігравати «голос» дзвону, який завжди вважався ефективним засобом захисту. Іншим ефективним засобом захисту від злих сил у культурі давніх слов'ян був поцілунок. Етимологія слова свідчить, що іменник *поцілунок* і дієслово *цілувати* / *поцілувати* етимологічно пов'язані з прикметником *цілий*, що у давньоруській мові означало «здоровий». Поцілувати – значить побажати людині здоров'я, цілісності, тому росіяни і українці цілувалися завжди: при зустрічі й прощанні, у радісних і сумних ситуаціях. Відомий сирійський мандрівник XVII ст. П. Алеппський писав: «русские, угощая гостя, приводят к нему свою жену, чтобы он и все присутствующие поцеловали её в губы..., при этом муж её спокойно смотрит на это, и никто не может её не поцеловать – выгонят из дома» [1, с. 11]. Така поведінка господарів була вираженням дружнього ставлення та глибокої довіри до гостя, демонструвала характерні риси слов'ян – гостинність, привітність, відкритість.

В українській культурі з давніх часів збереглися такі цінності, як повага до окремої особистості, антеїзм (повага до землі-годувальниці), вільнолюбство, повага до освіченої людини, до жінки-матері, миролюбство, тонкий розум, деяка наївність та м'який характер у сімейному житті, поетична мрійливість, витонченість смаку, патріотизм (чистий від помислів про поработіння інших). Інстинкт праці українців, культура праці, антеїзм як характерна риса української ментальності залишилися у нас донині.

В умовах сьогодення українцям необхідно розуміти і цінувати культуру, берегти і примножувати культурні надбання, створювати нові шедеври задля того, щоб зробити оточуючий світ ще кращим. «Культура – це ДНК нації» (Т. Андрієвський), яка вирізняє нас з-поміж усіх країн та робить унікальними. Унікальність та високий рівень культури дозволяє нам інтегруватися у світову культуру і стати рівноправним членом цивілізованого світового співтовариства. Незважаючи на багатовікову бездержавність, ми зберігали та розвивали свою культуру, і вона крок за кроком ставала частиною загальносвітового надбання.

Нині в Україні набув широкого розмаху проект «Лінія культури», мета якого – показати, як українці роблять світ кращим, а також щоб привернути увагу як співвітчизників, так і іноземців до української культури. Немає сумніву, що душа українського народу живе і виражається у його піснях. Тому не випадково українська народна пісня «Щедрик» стала всесвітньо відомою. Обробка цієї пісні належить до творів, над якими український композитор Микола Леонтович працював майже все життя. Перша її редакція була написана до 1901 –

1902 рр., друга редакція – у 1906–1908 рр., третя – у 1914 р., четверта – у 1916 р., п'ята – у 1919 р. Вперше «Щедрика» виконав хор Київського університету у 1916 році, після чого твір отримав великий успіх. У 1922 році хор Української республіканської капели (80 осіб) виконав цю пісню у Нью-Йорку. Вона так сподобалася американцям, що у 1936 році американець українського походження Петро Вільховський створив англійську версію слів до «Щедрика» [3]. З того часу пісня закріпилася у музичній культурі західних країн під назвою «Колядка дзвонів» (Carol of the Bells), і американські хори щорічно співають цей твір як колядку на Різдво. Фортепіанний супровід пісні «Щедрик», яка народилася в глибинах народної пісенної культури України, є окрасою концертів різних рівнів в усіх куточках Америки.

Ще одним безцінним внеском українців у вітчизняну і світову культуру стала творчість тернопільчанки Соломії Крушельницької. Отримавши освіту в Україні, вона поїхала продовжувати навчання до Італії, потім до Відня. Перший її виступ у Кракові в ролі Ельзи у опері «Лоенгрін» приніс співакці визнання. Неперевершений талант і голос Крушельницької дав нове життя опері Джакомо Пуччіні «Мадам Баттерфляй». Українській співакці вдалося так прекрасно і сильно, тендітно і проникливо виконати головну роль – партію Баттерфляй, тендітного і барвистого метелика, спокусниці наївних і ніжних сердець, що опера отримала тріумфальний успіх у театрі «Гранде» в Брешиї. Так наша Соломія Крушельницька відродила «метелика», якого засвістала публіка у театрі «Ла Скала» в Мілані. Їй підкорилися найкращі сцени світу – Америки, Європи, Єгипту, Алжиру, Бразилії, Аргентини. Прекрасний, сильний, рівний металічний голос українки Соломії Крушельницької лунає і сьогодні в усіх куточках світу. І ми пишаємося талановитими українцями, вони – перлини нашої культури.

Література

1. Киселева М.С. Понятие человек / М.С. Киселева // Русский язык за рубежом, 2010. – № 6 (223). – С. 4–21.
2. Алюшина Т. А. Утоли мои печали: роман / Т.А. Алюшина. – М.: Изд-во «Э», 2016. – 384 с.
3. Лінія культури. Концерт-історія / Андрієвський Т., Коновалов А. та ін. – Х.: Український культурний фонд, Схід опера, Центр розвитку громад, 2018. – 14 с.

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Северин Н. В., Северин В. Д.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв, м. Харків*

Про українське козацтво у світі відомо і написано чимало. Так, перші відомості про це військове формування з'явилися у Західній Європі на межі XV – XVI століть. Найперша згадка про козаків датується кінцем XV ст. (1474 р.) у генуезькій хроніці. Пізніше більш детально про козаків пише польський гуманіст Мацей Меховіта у «Трактаті про дві Сарматії» (1518 р.). Перекладений російською та італійською мовами, цей твір на той час став одним із основних джерел інформації про Східну Європу на Заході. У ньому автор стверджує, що на початку XVI ст. козаки стали помітним явищем у Польсько-Литовській державі. Він трактує термін «козак» як слов'янський, «рутенський», «руський» (від Русь) феномен, що означав селян-втікачів у південні степи – «хлопів, підданих, бродяг піших або кінних» [1, с. 6].

Посол австрійського імператора С. Герберштейн у 1517 і 1526 рр. відвідав Москву, а у 1549 р. на основі подорожей написав «Нотатки про Московію», де, окрім опису Московської держави, розповів про сусідні з нею народи і країни, у тому числі про українські землі, козаків та їхнього воєначальника Остапа Дашковича, називаючи їх «черкасами», як було прийнято у Московському князівстві. Тобто, мова йшла про козацькі поселення на Дніпрі південніше Києва, центром яких у 10–20 рр. XVI ст. були Черкаси. У другій половині XVI –